

რამე-რუმე

ჩვენში მსუბუქად უცქერიან მწერლობას, თითქოს აბუჩად აგდებული ჰყავსთ, მწერლები კიდე უსაქმო, „საქმეგამოლეული“ ხალხი ჰგონიათ; მაგრამ თუ ამ საქმე გამოლეულმა ბეჩავმა „გაუხახუნა“ ვისმე ამის მოუბარს გაზეთში, გაგიხარიან, ის ყალბზე შედგება და ასტეხს ჰაი-ჰუის: როგორ თუ გაზეთში ჩამწერეთ, ჩემი ცუდი საცქიელი გამოქვეყნეთ! აკი არაფერია გაზეთით? თითქოს ბრძანებდით, უსაქმურობაა მწერლობაო?..

თუ დაგწო და გაკბინა დაბეჭდილმა სიტყვამ ახად, უსაქმურობა კი არა, საქმიანობა ყოფილა; მაშასადამე ძალა ჰქონია, საყურადღებო რაღაც რამ ყოფილა ეს სხვადასხვა ამბებით, სხვადასხვა ფიქრით და მოსაზრებით აჭრელებული ფურცელი. დიად, ნუ გგონიათ, ვაჟბატონებო, რომ ჩვენ, ბეჩავს მჯღაბნავებს, საქმე მოგველია და იმიტომ ვჯღაბნით, ვწერთ, ვაწყდებით ღობე-ყორეს, არა. ჩვენ იმას ვცდილობთ, ეგები სასარგებლო რამ გავაგონოთ ქვეყანას, შევმატოთ რამ მის გონებას და ზნეობასაო. ნუთუ ეს საქმე არ არის? ნუთუ ეს საქმე თქვენს საქმეს, რომელსაც მარტო თქვენი თავი ახსოვს, ჩამოურჩება უკან? არა მგონია. ვიცი, კარგად ვიცი, ამისთანა მსჯელობა საიდამაც მომდინარეობს და სარჩულად რაც უძევს. აი რა: ერთი გლეხი მყავს მეზობლად, რომელიც ორ დღეში ერთხელ მაინც მინახულებს ხოლმე, და ვაი ჩემი ბრალი, თუ წერის დროს მომასწრო!

- შენ, სწორედ, საქმე გამოგწყვეტია, კაცო რა სულ მაგ ქაღალდებს ჩაჰღირდიტ - ჩაჰკირკიტებ? სუ ხო ბალდი არ იქნები. - გაათავე, მორჩი მაგ მასხარაობას. საქმე გაიგე!
- მეტყვის იგი დარწმუნებით, ისე დაბეჯითებით, რომ მეც თითქოს ეჭვში შევდივარ და მართლა უსაქმურად მიმაჩნია ჩემი თავი.

- საქმე არა გგონია შენ ესა?.. მაშ საქმეს რას ეძახი?- ვეკითხები მე

- სადიური საქმეა, შენს გამარჯვებას,- მეუბნება ის კვლავა: ქაღალდი, მელანი და იმის საქმე! საქმე იმას ვეძახი- მოხსნას კაცმა, მომკოს, მოთიბოს, სახლს რამ შეჰმატოს, ცოლ-შვილს რამ არგოსო.

[რა] პასუხი უნდა მისცე ამისთანა მსჯელობის პატრონს? იმას რომ ესმოდეს მწერლობის მნიშვნელობა, ესწავლა რამ და მისმა გონებამ სწავლის გემო იცოდეს, ამას არ იტყოდა, მაგრამ რადგან არ იცის და არ ესმის, ამბობს გულრწველად სისულელეს... ჩვენი ხალხი ჯერ კიდევ იმ მდგომარეობაშია, რომ ამისთანა მსჯელობას ნიადაგი აქვს და რას იზამ, კრიჭას ვის აუკრავ, ენას ვის დაუბამ, რად ამბობო!

მაგრამ, ნათქვამია ძველად: „ ვინც რა უნდა თქვას, წისქვილმა კი ფქვასო“.

დიალ, წისქვილმა ფქვას და მეფელეტონემ კიდევ სთქვას, მოდი და ნუ იტყვი თუნდ ამას, რომ ჩვენში მწერლობას უსაქმურობას ეძახიან, უსაქმურობა-მეტიჩრობას, არა მარტო უბირნი სოფლელნი, რომელთაც არაფერი უსწავლიათ, არამედ ისინიც კი,- ვისაც სამი და ოთხი კლასი მაინც უნახავთ გიმნაზიისა,- გასულან სოფლად და წითელს ნუნუას მოჰსხდომიან გვერდით. ხომ მე ჩემსას არ დავიშლი და მაინც ვიტყვი, თუმც კი უხერხულს მდგომარეობაში ვარ: საწყალი მეფელეტონე, გაღმა მკითხველები არიან და გამოღმა თვითონ ბუტბუტებს! უხერხულს მდგომარეობაში თუ არა ვარ, მაშ რა ჯანდაბაა; მე იმასა ვნატრულობ, რომ ეგები ჩვენი მწერლობა გაძლიერდეს, ნაბეჭდმა სიტყვამ მოიპოვოს ბინა ხალხის გულსა და გონებაშიო, და ისინი კი, ვისთვისაც რამ იწერება გაიძახიან: წერაზე სრულიად ხელი უნდა აიღოთ! წერაზე არა-რომელი ჭკუათმყოფელი მწერალი ხელს არ აიღებს, რადგან დარწმუნებულია, რომ მწერლობა ძალაა, ერთი უმთავრეს იარაღთაგანია ერის წინსვლისა, მის გონების და ცხოვრების გაუკეთესებისა. თუ სხვანი ჰხვნიენ, სთესენ, ერთის სიტყვით რომ ვსთქვათ, მეურნეობენ და ერს ამდიდრებენ, მწერლობა კიდევ იმას უჩვენებს, თუ ეს სიმდიდრე რაზე და როგორ უნდა იქმნას მოხმარებული, რათა ცხოვრება უფრო სარგებლიანი და ნაყოფიერი შეიქმნეს. მაგრამ მწერლობაც არის და მწერლობაც. მწერლობა მაშინ ასრულებს თავის წმინდა მოვალეობას, როცა უკეთესად ემსახურება ქვეყანას. უკეთესი ქვეყანის სამსახური მწერლობისა კიდევ იმაში გამოიხატება, რომელი ყოველი წვლილი, ავი თუ კარგი, თავის ქვეყნისა ესმოდეს, შეგნებული ჰქონდეს მისი საჭიროება და სხვებსაც შეაგნებინოს ესევე, - ყველა ავადობას, ყველა წყლულს წამალი დასდავს და, მაშასადამე, კარგი მწერალიც ის არის, ვისაც უკეთ შეუგნია ეს საჭიროება და უკეთესად ემსახურება ამ საჭიროების დაკმაყოფილების საქმეს.

სიმართლე მწერლობაში ორნაირად ითქმის, ამ თქმას ორგვარი ფორმა აქვს: ერთი პოეტური-ბელეტრისტული და მეორე- პუბლიცისტური. საგანი იმათი ერთი და იგივეა - ცხოვრება მისი მოვლენანი ძველი თუ ახალი, მიზეზი ამ მოვლენათა და შედეგი. ორივენი, ვსთქვათ, ერთსა და იმავე ჭეშმარიტებას ამობეზენ, ერთსა და იმავე გზას ადგანან, მაგრამ ერთის თქმა ძლიერ ღონიერია, ხოლო მეორესი, თუმცა სიმართლეა, მაგრამ ვერ აღელვებს კაცის გულს და გრძნობას პირველივით. ეს ასეა იმიტომ, რომ პოეტი აზრს ტანსაცმელს ურჩევს, აკობტავებს, ალამაზებს და ყველასათვის თვალგულმისასვლელს და მოსაწონარს ჰხდის, ხოლო პუბლიცისტი ამას არ დასდევს. პოეტი სურათებით გვესაუბრება, ტიპებსა ჰქმნის, ხშირად იდეალურს, მისაბამავს, ისეთ ტიპებს, რომლის მსგავსნიც უნდა, რომ იყვნენ პოეტს

ცხოვრებაში, რათა შეავსონ მისგან თვალში ამოდებული ნაკლი. პუბლიცისტი კი ცხოვრების მოვლენათ არკვევს და მის მიზეზებს უჩვენებს...

საზოგადოებაზე ნაყოფიერი ზემოქმედება აქვს პოეტისაგან და შექმნის ტიპებს; პოეტური მწერლობაც მამინ არის ღონიერი, როცა მარტო ფრაზებით კი არაა სავსე, არამედ ვპოვებთ მასში ან დაქვეითებულს კაცს, პოეტისაგან დახატულს, ან დიდსულოვანს ადამიანს... სურათი უფრო ცხოვლად გვიდგება თვალწინ, ცხოვლად, როგორც მაგალითი,- რომელიც კეთილის თვისებისაა, კეთილს აღძრავს ჩვენს გულში, და თუ საზიზღარია - ზიზღს და სიძულვილს. პოეტის ერთი უმთავრესი მოვალეობათაგანია ტიპების ხატვა,- ისეთის ტიპებისა, რომელნიც უვარგისნია და მეორე, რომელნიც საჭირონია ცხოვრების გასაუკეთესებლად. ამიტომ დიდი ცოდვა და ნაკლია მწერლებისა და პოეტებისა, თუ იმათ შეუძლიათ და ვერა ჰხატავენ ახალგაზრდობის მისაბამავს, ახალგაზრდობის აღმზრდელს ტიპებს. თვითონ მწერლობაც ამისთანა შემთხვევაში სუსტი და უმარილოა. ეს კარგად ესმოდა განსვენებულს რუსეთის გამოჩენილს რომანისტს ტურგენევს და იმიტომ ვხედავთ იმის რომანებში სხვადასხვა დროთა შესაფერს ტიპებს. რუსეთის ახალგაზრდობის აღზრდაზე ვგონებ, რომ იმდენი ღვაწლი არც ერთს მწერალს არ დაუდვია, რამდენიც ამ მწერალმა დასდვა. თუმცა კი ბოლოს დროს თითქოს უმტყუნა თავის განზრახვას და ოცდაათის წლის შრომა ერთის მოთხრობით ჩაფუშა (იხ. „თავზედ ხელაღებული“). იგი ჰქმინდა იდეალურს ტიპებს და ახალგაზრდობაც იმის შექმნილს ტიპებს ჰბამავდა და ჰბამავს დღესაც. სიმართლით რომ ვსთქვათ, ახალგაზრდობის რწმენა და აზრი თუკი ბრალად ჩასათვლელია მართლა, ერთის მხრით ტურგენევის ბრალია. ერთის მხრითაო ვამბობ იმიტომ, რომ აზრს, გარდა მწერლის ჩაგონებისა, თვითონაც ნიადაგი აქვს ცხოვრებაში, თვითონ ცხოვრების გარემოება გამოიწვევს ხოლმე. ამ ცხოვრების, ვსთქვათ, უვარგისს მდგომარეობას ბევრი ვერ შეიგნებს, უმრავლესს ნაწილს ისე ესმის, როგორც ძილში და ბურანში ხმა რამე შეესმას კაცს. ამ შემთხვევაში ეშველება ხალხს პოეტი და მოხერხებულის, ოსტატურის გამოხატულობით შეაგნებინებს.

ჩვენს მწერლობაშიც შევხვდებით ტიპებს და უფრო კი მეცადინეობას ტიპების შექმნისას, ჰხვდებით, მაგალითად, ვაჭრების ტიპებს, მოსამსახურე-ლაქიებისას, ვაჭრის ცოლებისას და სხვ. და სხვ. მაგრამ ესეთი ტიპები ნაკლებად შეესაბამებიან ცხოვრების საჭიროებას...

ლუარსაც თათქარიძის შემდეგ, ჩვენდა სამწუხაროდ და სავალალოდ, ცხოვრების საჭიროების მიხედვით შექმნილს ტიპს ვეღარა ვხედავთ... სხვა ახალს ტიპს აღარ ჩაუფიქრებია თავის ყოფა-მდგომარეობაზე, მის არსებაში აღარ ატეხილა

ორნაირის გრძნობათა ბრძოლა, რომლის გამოც დღევანდელი უვარგისობა განედევნა და ერთი ფეხი წინ წაედგა ჩვენს თვითცნობას და მოქალაქეობრივობას. მაღლობა ღმერთს, ჩვენ ლუარსაბის ნაანდერძევი უსაქმურობა, უმეცრება და კუჭის გაღმერთება დღეს უარყვავით,- ჩვენს თავს იმდენად არ დავამცირებთ, რომ მარტო ვსვათ, ვსჭამოთ, ვთვალოთ ბუზები და ტახტზე ვიგორავით.- არა, დღეს ჩვენ გალიცებით მაღლა ვსდგევართ ბეჩავს ლუარსაბზე, მაგრამ რანი ვართ, რას ველტვით, რა ძალი და ღონე გვაქვს გულისა და ტვინისა, მაინც კი საჭიროა ვიცოდეთ,- უნდა აწონილი, შეგნებული გვქონდეს, საით, რაზე მივაპყროთ ჩვენი ძალ-ღონე. ამ შემთხვევაში ხელოვნება უნდა მოგვეშველოს... ამ ჩვენის დროის საჭირბოროტო კითხვას იგივე ლუარსაბ თათქარიძის შემოქმედი პოეტი შაეხო თავის ახალს მოთხრობაში „ოთარაანთ ქვრივი“ და თავისი ძლიერის მკლავით კიდევ შესძრა, მოძრაობაში მოიყვანა ჩვენი გულ-გონება და აგვყაყანა... ნიჭიერება ეროვნულის მწერლისა იმით გაიზომება, თუ რამდენად ესმის თავის ქვეყნისა და ერის საჭიროება, მით, თუ რამდენად შეგნებული აქვს მისი უმთავრესი ნაკლი და რამდენად მაღლიანად ემსახურება ამ ნაკლის შევსებას სიტყვით თუ საქმით. იმ დროს, როცა „კაცია-ადამიანი“ დაიწერა, ჩატეხილს ხიდზე საუბარი უადგილო იქნებოდა. ამისთანა ქადაგებისათვის ნიადაგი არ იყო მაშინ და დღესაც კიდევ ბევრს „გვაროვანს“ სწყინს, როგორ (თუ ვიღაც) გლეხის ბიჭი ჰბედავს თავადიშვილის ქალის სიყვარულს და (ისიც) პასუხს აძლევს მის სიყვარულსაო. მაგრამ რას იზამ და რას იტყვი (იმის წინ)ააღმდეგ, რომ სიყვარული კაცთა მაღალ-დაბლობაზე დაფუძნებულს სიჯიუტეს არ ემორჩილება და იმას თავის საკუთარი კანონები აქვს, საკუთარი ფერის და ლალის ზნისაა?! რას იზამთ, როცა ცხოვრების საჭიროება და გარემოება ამგვარს სიყვარულს, ამგვარს დაკავშირებას მოითხოვს - ეს საჭიროება თავს გაიტანს, ეს შეუნიშნავს პოეტს და კიდევ ამაშია მისი ძალა და ღონე. მას შეუნიშნავს, რომ „ჩატეხილი ხიდის“ გამთელების აზრი ბჭუტავდა ჩვენს საზოგადოებაში, მან მოაგროვა ეს სხივები და სანთლად დაგვიდგა ბნელს ღამეში. ამგვარი, თუ შეიძლება, ესე ვსთქვათ, მაღალი ხარისხის ტიპები - ღერძია ეროვნების ცხოვრებისა და სხვა წვრილმანი ტიპები კი მხოლოდ სოლებია ამ ღერძისა, მხოლოდ ერთს რომელიმე მხარეს აკმაყოფილებენ მკითხველის სულისას, და ერის უმთავრესს საჭიროებაზე ზედგამოჭრილი ტიპი კი მთელს კაცის არსებას სთხოვს პასუხს, მთელს კაცის არსებას მოიყვანს მოძრაობაში და მთელს მის გულგონების ყურადღებას მიიზიდავს. ესეთი ტიპი აზრია, იგი ბედია ერისა და იმიტომ ყველასათვის საყურადღებო, მიმზიდველი... არიან კიდევ სხვაგვარი ტიპები, საკაცობრიო. როგორც, მაგალითად, დონ-კიხოტი და ჰამლეტი; ესენი მთელის კაცობრიობის საჭიროების მიხედვით, არიან შექმნილნი, ანუ მათში გამოიხატება კანონები ცხოვრებისა. დონ-კიხოტი არის მაძიებელი სიმართლისა,

ამისთვის თავგანწირვით მებრძოლი, ხოლო ჰამლეტი ძიებისაგან მოპოვებულის მჩხრეკელ-მრკვეველი, ანალიტიკოსი. ეს თვისება, ეს წესი საკაცობრიო საჭიროებაა, ყველა ქვეყნისა და ერისათვის მინიჭებული და არა მარტო ესპანელ-ინგლისელთა კუთვნილებაა. ამ საკაცობრიო ტიპებს რომ თავი დავანებოთ და ჩვენს თავს დავუკვირდეთ, კიდევ ბევრი რამ გვეჭირება, ნაკლი სხვაც ბევრი აქვს ჩვენს ცხოვრებას, ახალგაზრდობას, ხომ, თითქმის, საკუთარ იდეალად საყოლი ტიპი არა აქვს მწერლობისაგან მიცემული, ესეც დიდი ნაკლია და დიდი ცოდვა.

იქნება ზოგმა იუცხოვოს და სთვას: ხელოვნებას საჭიროებასთან რა კავშირი აქვს, ხელოვნება ხელოვნებისათვის უნდა იყოსო; მაგრამ თუ ღრმად ჩაუკვირდებით, ყველა პოეტს ქვეყნის საჭიროება აღონებს და აწუხებს, - იგი ელტვის მადლიანს, სარგებლიანს კაცთა ერთმანეთზე დამოკიდებულას და სარგებლიანს ცხოვრებას... შექსპირი ხომ მსოფლიო უდიდესი პოეტია და აბა კარგად დავუკვირდეთ იმის მწერლობას, თუ იგი უფრო ყველაზე მეტად არა ცდილობდეს დააკმაყოფილოს ეს საჭიროება არა ერთის რომელისამე ერისა, არამედ მთელის კაცობრიობისა. ხელოვნება ქვეყნის საჭიროებას თან მისდევს. მაგალითებისათვის შორს წასვლა არ დაგჭირდება, თვალწინ გვიძვეს რუსეთის ხელოვნების მიმდინარეობის ისტორია, ლომონოსოვიდან დაწყებული მწერლობა ხელოვნებით ამ ცხოვრების საჭიროების დაკმაყოფილებას ემსახურება. იყო, მაგალითად, რუსეთში დრო, როცა ევროპიულს განათლებას გარეგნადა ჰბამავდნენ ჩაცმა-დახურვაში, თუ განათლებაში, და ავთან ერთდ საკუთარი კარგიც უარყოფილი ჰქონდათ. მწერლობამ დაუწყო ამ ნაკლს ბრძოლა თავის დროზე. შემდეგ და შემდეგ ხომ ვიცით, რა აზრიც იბადება, რაც საჭიროებაც ჩნდება ცხოვრებაში. დღესაც ხომ ესევე აზრი აწუხებს საუკეთესო რუსეთის შვილებს და პოეზიაც ამავე აზრს და საჭიროებას ემსახურება. ტყუილად ვინმე იტყვის იმას, რომ ეგ ტენდენციური პოეზიის საქმეა და არა ნამდვილი პოეზიისაო. ეს უსაფუძვლო თქმა იქნება, რადგანაც ყველა პოეტური ნაწარმოები, ასე თუ ისე, ტენდენციურია, მხოლოდ თვით ტენდენციაა სხვადასხვა ჯურისა და ამიტომ ადვილად ერთი ეჩვენება გამოუცდელს მკითხველს ტენდენციად და მეორე კი არა...

დიაღ, პოეზიისათვის სათაკილო არ არის, ერის საჭიროებას ემსახუროს და ამისთვის შექმნას ტიპები რეალური თუ იდეალური.

ტექსტის ციფრული ვერსია მოამზადა: სალომე როსტომიშვილმა

თბილისი, მაისი 2020 წელი, #დარჩისახლში